

УДК 373.5.091.212.7:62/64-047.36
DOI <https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264517>

ЛИСЕНКО ЛАРИСА
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4273-8145>

НАВЧАЛЬНІ ДОСЯГНЕННЯ УЧНІВ 5-9 КЛАСІВ З ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ МОНІТОРИНГУ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ

У статті розглядається проблема уточнення сутності моніторингу навчальних досягнень учнів 5-9 класів з трудового навчання та проведення аналізу стану проблеми впровадження моніторингу на рівні загальної середньої освіти. Одним із дієвих шляхів розв'язання виділених проблем визначено впровадження системи забезпечення якості процесу та результатів трудового навчання в школі, важливою складовою якої виступає моніторинг навчальних досягнень учнів. До одного з різновидів такого моніторингу віднесено моніторинг навчальних досягнень учнів 5-9 класів з трудового навчання, розробка системи якого потребує визначення його специфічних особливостей, якими він вирізняється серед інших видів моніторингу. Поняття «навчальні досягнення учнів» є складовим більш ширшого поняття «результати навчання учнів», які визначаються за вимогами державних освітніх стандартів. Під навчальними досягненнями учнів розуміється інтегральна характеристика процесу та результатів навчання, яка обумовлена такими чинниками соціальної продуктивності освіти як зміст предметного навчання в школі, рівень компетентності педагогічних працівників, інноваційні технології навчання та відповідна їм матеріально-технічна база. Виходячи з того, що об'єктом моніторингу в проведеному дослідженні є навчальні досягнення учнів обґрунтовано суттєві ознаки поняття «моніторинг навчальних досягнень учнів», які є необхідними для його визначення: неперервне цілеспрямоване спостереження за результатами та функціонуванням компетентісно-орієнтованого трудового навчання, а також за вимогами ринку освітніх послуг закладів середньої, передвищої та вищої професійної освіти з метою аналізу отриманої інформації, педагогічного прогнозування та прийняття організаційно-педагогічних рішень із забезпечення взаємовідповідності результатів трудового навчання діючим вимогам, встановленим державними стандартами базової і повної середньої освіти.

Ключові слова: *трудове навчання; результати; досягнення; моніторинг.*

Сучасний етап суспільного розвитку, реформування ЗЗСО за концептуальними засадами Нової української школи вносять суттєві корективи до змісту трудового навчання в школі, вимог до трудової підготовки учнів. Автори концепції НУШ серед головних проблем ЗСО виділяють відсутність підготовки учнів до успішної самореалізації в житті, отримуючи в школі здебільшого суму знань (Грищенко, 2016).

Ряд чинників обумовлюють гостроту постановки проблеми якості трудового навчання в сучасній школі, головним із яких є суттєве збільшення інформаційних потоків, а учні сучасної школи демонструють здатність до лише фрагментарного відтворення несистематизованих знань, часто не вміють застосовувати набуті знання для вирішення життєвих проблем.

Питання контролю навчальних досягнень учнів розглядаються в дослідженнях М. Аузіної, В. Вонсовича, К. Делікатного, А. Іваницького, Т. Кирилової, Г. Ксензова, Т. Макарової, Є. Перовського, А. Розумної, І. Солухи, Н. Шакуна, В. Швеця, Г. Юзбашевої та ін. Проблема дидактичних особливостей контролю знань умінь учнів з трудового навчання розглядаються в публікаціях В. Бербецького, Г. Левченка, В. Мадзігона, Г. Мініна, Е. Мейрбекова, В. Сидоренка, Г. Терещука, Д. Тхоржевського та ін. Не дивлячись на те, що в науково-педагогічній літературі розглядаються питання щодо особливостей контролю навчальних досягнень учнів з трудового навчання, але ця проблема розглядалася дотепер фрагментарно.

Використання в сучасній українській школі вчителями переважно застарілих методик трудового навчання не мотивує учнів до набуття знань та вмінь, а навчальний матеріал шкільних підручників занадто затеоретизований та перевантажений другорядними фактологічними даними.

Чисельний склад учителів трудового навчання не готові досліджувати проблеми за допомогою сучасних засобів, працювати зі значними обсягами даних, брати участь у спільних навчально-наукових та соціально орієнтованих проєктах.

Виявлені проблеми потребують вжиття невідкладних заходів з метою досягнення визначених Державними стандартами базової середньої освіти результатів трудового навчання в школі (2011, 2020). Одним із дієвих шляхів розв'язання виділених проблем ми визначаємо впровадження системи забезпечення якості процесу та результатів трудового навчання в школі, важливою складовою якої виступає моніторинг навчальних досягнень учнів. Неперервний контроль за поточним станом та результативністю трудового навчання виступає важливою умовою успішного розвитку освітнього процесу в ЗЗСО. Усвідомлення важливості підвищення якості ЗСО спонукало до розробки в Україні вітчизняної системи її моніторингу.

Метою статті є уточнення сутності моніторингу навчальних досягнень учнів 5-9 класів з трудового

навчання та аналіз стану проблеми впровадження моніторингу на рівні загальної середньої освіти.

Поняття «моніторинг» передбачає застосування процедур відслідковування змін у навчальних досягненнях учнів, у рівнях володіння наскрізними вміннями, у сприйнятті освітніх реформ всіма учасниками освітнього процесу (*Моніторинг НУШ*).

В структурі моніторингу якості освіти О. Агеєвою (2021, с. 19) вирізняються вузькоспеціалізовані його види, завданням яких є практичний розвиток різних систем освітнього процесу. До одного з різновидів такого моніторингу ми відносимо моніторинг навчальних досягнень учнів 5–9 класів з трудового навчання, розробка системи якого потребує визначення його специфічних особливостей, якими він вирізняється серед інших видів моніторингу. Існує потреба у виділенні сукупності суттєвих ознак моніторингу навчальних досягнень, якими визначатиметься зміст понятійного конструкту «методика моніторингу навчальних досягнень учнів 5–9 класів з трудового навчання».

Визначення поняття потребує встановлення суттєвих ознак його змісту. З'ясуємо спочатку сутність поняття «навчальні досягнення учнів 5–9 класів з трудового навчання» як об'єкта моніторингового дослідження. Поняття «навчальні досягнення учнів» є складовим більш ширшого поняття «результати навчання учнів». Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на рівні базової середньої освіти визначені Державним стандартом базової середньої освіти (2020) за окремими освітніми галузями на основі компетентнісного підходу у вигляді ключових і предметних компетентностей. Для кожної освітньої галузі визначено: мету, єдину для всіх рівнів загальної середньої освіти; компетентнісний потенціал, що позначає здатність кожної освітньої галузі формувати всі ключові компетентності через розвиток умінь і ставлень та базові знання; обов'язкові результати навчання учнів.

Рівень навчальних досягнень учнів є одним із питань внутрішнього контролю якості освітньої діяльності ЗЗСО. Для правильного встановлення цього рівня слід дотримуватися визначених Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти (2011). За допомогою Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів визначають відповідність між вимогами до знань, умінь і навичок учнів та показником оцінки в балах.

Під час визначенні рівня навчальних досягнень учнів враховуються: характеристики відповіді: правильність, логічність, обґрунтованість, цілісність; якість знань; сформованість загальнонавчальних та предметних умінь і навичок; рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, класифікувати, узагальнювати, робити висновки тощо; вміння виявляти проблеми та розв'язувати їх, формулювати гіпотези; самостійність оцінних суджень (*Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень, 2011*).

Відповідно до ступеня оволодіння знаннями і способами діяльності Орієнтовними вимогами оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти (2013) виокремлюються чотири рівні навчальних досягнень учнів: початковий, середній, достатній, високий.

Вимоги оцінювання навчальних досягнень учнів з трудового навчання застосовуються відповідно до Державних вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, передбачених навчальною програмою та з урахуванням вікових особливостей учнів.

У наукових розвідках учених навчальні досягнення учнів із трудового навчання визначаються як:

- успішність опанування навчальним матеріалом, що виражається та фіксується її оцінками (балами) (Бербец, 2008, с. 23);
- співвідношення між фактичним засвоєнням програмного матеріалу і тим, що учень повинен був знати та вміти, між досягнутим школярем рівнем і еталоном рівня засвоєння знань і вмінь, визначеним навчальною програмою (Делікатний, 1990; Перовский, 1960);
- констатація рівня зацікавленості учнем трудовим навчанням; цифрове відтворення навчальних досягнень учня; засіб усвідомлення учасниками освітнього процесу необхідності життя педагогічних дій для підвищення рівня успішності (Ксензова, 2001);
- результат аналізу якості, рівня оволодіння теоретичними знаннями і практичними вміннями, вияву творчості та самостійності в навчанні (Аузіна, 2002; Шакур, 2006);
- результат оцінювання рівня відтворення учнем начального матеріалу, формулювання ним термінів, закономірностей, правил (Макарова, 2002).

У представлених визначеннях навчальні досягнення учнів розглядаються з позицій набутих учнем результатів трудового навчання та їхньої відповідності вимогам до обов'язкових результатів навчання учнів, обумовлених якістю трудового навчання в школі та його ресурсним забезпеченням.

Змістом оцінювання навчальних досягнень учнів є виявлення, вимірювання та оцінювання навчальних досягнень, які структуровані у навчальних програмах, за предметами (*Про затвердження орієнтовних вимог, 2013*). Під навчальними досягненнями учнів нами розуміється інтегральна характеристика процесу та результатів навчання, яка обумовлена такими чинниками соціальної продуктивності освіти як зміст предметного навчання в школі, рівень компетентності педагогічних працівників, інноваційні технології навчання та відповідна їм матеріально-технічна база.

Здійснений нами теоретичний аналіз дає змогу визначити поняття «навчальні досягнення учнів» як інтегральну характеристику спеціально організованого процесу навчання з метою оволодіння теоретичними знаннями і практичними вміннями, вияву творчості та самостійності учнів у навчанні, реально досягнуті освітні результати, які відповідають нормативним вимогам, особистим і суспільним очікуванням.

У сформульованому нами визначенні відображено інтегративний підхід до оцінювання навчальних досягнень учнів з акцентом на спеціально організованому процесі ЗСО, яким забезпечуються відповідні встановленим цілям, нормам та вимогам (освітнім стандартам) результати навчання.

Виходячи з того, що об'єктом моніторингу в нашому дослідженні є навчальні досягнення учнів вважаємо за необхідне визначити суттєві ознаки поняття «моніторинг навчальних досягнень учнів», які є необхідними для його визначення. Характерною ознакою трудового навчання в школі є пріоритет формування проєктно-технологічних умінь і навичок перед формуванням трудових знань, які виступають основою вмінь. Це є характерним для трудового навчання як шкільного предмету, прикладна загальна орієнтація якого та спрямованість на оволодіння учнями практичними вміннями застосування знань для розв'язання проєктно-технологічних завдань обумовлена тісним взаємозв'язком трудового навчання з суспільно-корисною, продуктивною працею учнів.

Ще однією суттєвою ознакою поняття «моніторинг навчальних досягнень учнів» є спрямованість результатів трудового навчання на відповідність встановленим вимогам державних освітніх стандартів базової і повної загальної середньої освіти. Результати трудової підготовки учнів повинні відповідати також вимогам щодо подальшої освіти учнівської молоді в закладах середньої, передвищої та вищої професійної освіти.

Відповідна реакція ЗЗСО на вимоги до навчальних досягнень учнів з боку закладів наступних освітніх рівнів буде ефективною за умови здійснення моніторингу ринку освітніх послуг. Такий моніторинг повинен надавати інформацію про стан, проблеми та перспективи регіональних ринків освітніх послуг, на підставі яких формуються та коригуються програми трудового навчання, вимоги до навчальних досягнень учнів. Метою моніторингу ринку освітніх послуг закладів середньої, передвищої та вищої професійної освіти є підвищення результативності предметного трудового навчання в школі та успішна адаптація випускників ЗЗСО до ринку освітніх послуг. Результативність навчальних досягнень учнів за результатами моніторингу ринку освітніх послуг нами вимірюється за показниками вступу на навчання випускників ЗЗСО, їхнього суспільного самопочуття, рівнем успішності подальшого професійного навчання.

На підставі здійсненого аналізу суттєвих ознак об'єкту моніторингу маємо можливість визначити поняття «моніторинг навчальних досягнень учнів з трудового навчання» як *неперервне цілеспрямоване спостереження за результатами та функціонуванням компетентнісно-орієнтованого трудового навчання, а також за вимогами ринку освітніх послуг закладів середньої, передвищої та вищої професійної освіти з метою аналізу отриманої інформації, педагогічного прогнозування та прийняття організаційно-педагогічних рішень із забезпечення взаємовідповідності результатів трудового навчання діючим вимогам, встановленим державними стандартами базової і повної середньої освіти.*

У сформульованому нами визначенні увагу акцентовано на спеціально організованому компетентнісно-орієнтованому процесі трудового навчання учнів, який потребує застосування за його результатами та функціонуванням спеціальних організаційних моніторингових процедур, окремі з яких стосуються ринку освітніх послуг, який у подальшому є головним споживачем результатів освітньої діяльності ЗЗСО.

Проведений аналіз та отримані його результати дозволяють нам зробити такі висновки:

- проблема навчальних досягнень учнів з трудового навчання розглядається науково-педагогічною літературою здебільшого фрагментарно, а питання моніторингу цих досягнень дотепер залишаються поза увагою науковців технологічної освітньої галузі;
- суттєвими ознаками поняття «моніторинг навчальних досягнень учнів з трудового навчання» в нашому дослідженні виступають: спрямованість моніторингових заходів на спеціально організований процес компетентнісно-орієнтованого трудового навчання; орієнтація моніторингу на ринок освітніх послуг; забезпечення взаємовідповідності результатів трудового навчання діючим вимогам, встановленим державними стандартами базової і повної середньої освіти;

Перспективним напрямом подальших досліджень вважаємо вивчення практичного стану методики організації моніторингу навчальних досягнень учнів із трудового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Агєєва О. О. Моніторинг якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах залізничного профілю : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04. Полтава, 2021. 255 с.
- Аузіна М. О. Система комплексної діагностики знань студентів. Львів : ЛБІ, 2002. 38 с.
- Бербец В. В. Діагностування навчальних досягнень учнів в процесі трудового навчання: сутність, критерії, методика. Умань : Софія, 2008. 130 с.
- Делікатний К. Г. Авторитет оцінки. Київ : Знання, 1990. 48 с.
- Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету міністрів України № 1392 від 23 листопада 2011 р. URL: <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
- Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
- Ксензова Г. Ю. Оценочная деятельность учителя. Москва : Пед. общество России, 2001. 127 с.
- Макарова Т. Н. Учебный процесс. Планирование, организация и контроль. Москва, 2002. Ч. 1. 160 с.
- Моніторинг НУШ: результати та рекомендації, перший етап, 2019–2020 pp. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/2021/Monitorynh/Monitorynh_vprovadzhennya_reformy_NUSH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pdf
- Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко. URL: <http://>

mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf

Перовский Е. И. Проверка знаний учащихся в средней школе. Москва : АПН РСФСР, 1960. 511 с.

Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 329 від 13.04.2011 р. URL: https://edirshkoly.mcfrr.ua/npd-doc.aspx?npmid=94&npid=18747&utm_source=pedrada.com.ua&utm_medium=refer&utm_campaign=content_link

Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України № 1222 від 21.08.2013 р. URL: http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/НаказМОНвід21_08_2013_1222.doc

Шакун Н. Моніторинг навчальних досягнень. 2007. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/23/visnuk_18.pdf

REFERENCES

Ahieieva, O. O. (2021). *Monitorynh yakosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh kvalifikovanykh robitnykiv u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh zaliznychnoho profilu [Monitoring the quality of professional training of future skilled workers in vocational and technical educational institutions of the railway profile]* : (PhD. diss.). Poltava [in Ukrainian].

Auzina, M. O. (2002). *Systema kompleksnoi diahnostryky znan studentiv [System of complex diagnostics of students' knowledge]*. Lviv: LBI [in Ukrainian].

Berbets, V. V. (2008). *Diahnostuvannya navchalnykh dosiahnen uchniv v protsesi trudovoho navchannia: sutnist, kryterii, metodyka [Diagnosing students' academic achievements in the process of labor training: essence, criteria, methods]*. Uman: Sofiia [in Ukrainian].

Delikatnyi, K. H. (1990). *Avtorytet otsinky [Evaluation authority]*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].

Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [State standard of basic and complete general secondary education]. № 1392. (2011). Retrieved from <http://zakon2/rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].

Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standard of basic and complete general secondary education]. № 898. (2020). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].

Hryshchenko, M. (Ed.). (2016). *Novaukrainskashkola: kontseptualnizatsiia reformuvanniaserednoishkoly [The new Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform]*. Retrieved from <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf> [in Ukrainian].

Ksenzova, G. Iu. (2001). *Otsenochnaia deiatelnost uchitelia [Evaluative activity of the teacher]*. Moskva: Ped. obshchestvo Rossii [in Russian].

Makarova, T. N. (2002). *Uchebnyi protsess. Planirovanie, organizatsiia i control [Studying process. Planning, organization and control]* (Pt. 1). Moskva [in Russian].

Monitorynh NUSH: rezultaty ta rekomendatsii, pershyi etap, 2019–2020 rr. [NUS monitoring: results and recommendations, first stage, 2019–2020]. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/2021/Monitorynh/Monitorynh_vprovadzheniya_reformy_NUSH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pdf [in Ukrainian].

Perovskii, E. I. (1960). *Proverka znaniy uchashchikhsia v srednei shkole [Checking the knowledge of students in high school]*. Moskva: APN RSFSR [in Russian].

Pro zatverdzhennia Kryteriiv otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv (vykhovantsiv) u systemi zahalnoi serednoi osvity [On approval of the Criteria for assessing the academic achievements of students (pupils) in the system of general secondary education: order of the Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine]. № 329. (2011). Retrieved from https://edirshkoly.mcfrr.ua/npd-doc.aspx?npmid=94&npid=18747&utm_source=pedrada.com.ua&utm_medium=refer&utm_campaign=content_link [in Ukrainian].

Pro zatverdzhennia oriientovnykh vymoh otsiniuvannia navchalnykh dosiahnen uchniv iz bazovykh dystsyplin u systemi zahalnoi serednoi osvity [About the statement of approximate requirements of estimation of educational achievements of pupils from basic disciplines in system of general secondary education]. № 1222. (2013). Retrieved from http://www.mon.gov.ua/img/zstored/files/Nakaz-MONvid21_08_2013_1222.doc

Shakun, N. (2007). *Monitorynh navchalnykh dosiahnen [Monitoring of academic achievements]*. Retrieved from https://library.udpu.edu.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/23/visnuk_18.pdf [in Ukrainian].

LYSENKO L. P.

EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS OF STUDENTS OF 5-9 GRADES IN LABOR EDUCATION AS AN OBJECT OF MONITORING IN PEDAGOGICAL THEORY

The article considers the problem of clarifying the essence of monitoring the academic achievements of students in grades 5-9 in labor education and analyzing the state of the problem of monitoring implementation at the level of general secondary education. One of the effective ways to solve the identified problems is the introduction of a system to ensure the quality of the process and results of labor training in school, an important component of which is the monitoring of student achievement. One of the types of such monitoring is the monitoring of academic achievements of students in grades 5-9 in labor education, the development of which requires the definition of its specific features, which distinguishes it from other types of monitoring. The concept of «student achievement» is part of the broader concept of «student learning outcomes», which are determined by the requirements of state educational standards. Student achievement is an integral characteristic of the learning process and results, which is due to such factors of social productivity of education as the content of subject learning in school, the level of competence of teachers, innovative learning technologies and their corresponding material and technical base. Based on the fact that the object of monitoring in the study is the academic achievement of students substantiated the essential features of the concept of «monitoring of student achievement», which are necessary for its definition: continuous targeted monitoring of the results and functioning of competence-oriented labor training, as well as the requirements of the market of educational services of secondary, higher and higher vocational education to analyze information, pedagogical forecasting and organizational and pedagogical decisions to ensure compliance with labor training results, established by state standards of basic and complete secondary education.

Key words: labor training; results; achievements; monitoring.